

Dues mirades a Maillol. Josep Pla i Torres Monsó

“Aquestes idees arcaiques, gregues, foren la gran novetat que Maillol aportà en el corrent de l'escultura moderna. El que s'ha d'estimar dels antics no és pas la seva antigor; és la seva permanent, renovada novetat, que deuen a la naturalesa i a la raó, que en la naturalesa descobreixen.”

Josep Pla. *Aristides Maillol, escultor*. Destino, OC XXI, 19

Els retalls de diaris ocupen les pàgines dels llibres que llegeixen Pla i Torres Monsó. L'any 1942, l'escultor gironí reflexiona sobre un llibre de Maillol mentre el seu protagonista viatja per Andalusia i li confessa a Pla que mai no va a buscar el personatge concret, sinó que **d'un tema sempre buscarà el genèric**, un aspecte també clau en el procés creatiu de Torres Monsó.

Introversió i silenci. Pla es refereix a Maillol com a persona introvertida: “Parlava poc, vivia cap endins...”, coincideix amb l'actitud de Torres Monsó.

“Maillol fou un artista callat, silenciós, immers en un món absolutament personal (...). Només li interessava l'escultura, el seu treball, el seu joc mental. Treballava en fred, d'una manera meditada i deliberada, sense cap concessió a les facilitats romàntiques. Tot en ell era càlcul, equilibri i mesura — però càlcul, equilibri i mesura apassionats...”

“L'estat d'esperit favorable i l'ofici són la mateixa cosa, s'expliquen l'una per l'altra. Els seus moments de distracció eren una distracció aparent —eren moments d'espera per atrapar el que en aquell instant l'obsessionava. Lligar una forma amb l'altra —lligar una cuixa plena amb el baix ventre d'una figura sense utilitzar l'habilitat, donant la flor de la lligada—, això és el que hi havia a sota quan semblava que ronsejava”. (Josep Pla. *Aristides Maillol, escultor*)

La manera de treballar: relació de l'escultura amb l'arquitectura, partir de la figura geomètrica...

En un llibre sobre Maillol, que Torres Monsó subratlla, també hi escriu: “Sempre començo per buscar el conjunt. Allò particular no m'interessa. El que importa és la idea general. Busco l'arquitectura i els volums. L'escultura és arquitectura, equilibri de masses, composició de bon gust”.

Si l'escriptura de Pla introdueix sovint a Maillol per construir d'una manera geomètrica que el situa en el vèrtex d'un triangle de veus (*Vida de Manolo* n'és un exemple ben clar), quan observem escultures de Torres Monsó com *La cega* (1955), *El Picapedrer* (1956) o *Maternitat* (1958), descobrirem també aquestes geometries d'arrel mailloliana.

Torres Monsó utilitza símbols d'admiració i subratlla en el llibre de Maillol: “L'aspecte arquitectònic és difícil d'aconseguir. Intento obtenir-lo com ho va fer Políclèt. Sempre parteixo d'una figura geomètrica — quadrat, rombe, triangle— perquè aquestes figures són les que millor s'aguanten en l'espai”.

Actitud ideal

Sota la imatge del *Monument als morts de Port-Vendres* (Maillol), Torres Monsó escriu: “Actitud ideal. No respon al punt de vista realista, doncs aquesta senyora no es recolza; ni la roba està tractada d’una manera realista”; Pla escriu: “(...) una senyora amb un pentinat del divuit coberta per un abillament o camisa versallesca que sembla de tul, que aguanta una palma”. Es refereix a la idealització de les figures de Maillol amb el pas els anys quan “de retorn de Grècia, Maillol es llançarà a la busca i captura de la bellesa ideal dels cànons hel·lènics”.

Naturalesa humana i geogràfica: la paraula “deformació”. Segons Maillol cal “establir entre allò natural i allò artificial la compensació justa i necessària perquè les abstraccions pures de l’art evoquin amb intensitat la vida. Això imposa, sens dubte, la deformació”. Però Torres Monsó deixarà escrit el qüestionament sobre aquesta frase: “o perfeccionament??”.

Deformar per fer una forma bella, com suggereix Pla: “El cos humà —generalment parlant— és deforme i horrible, i per això els grecs l’idealitzaren en un cànon, allargant-lo, per fer-lo esvelt, discretament. En brut, la Naturalesa realitza a cada moment esforços considerables per produir formes belles, però ho aconsegueix raríssimament. La Naturalesa fa i es desfà per tornar a fer, com Penèlope, amb la seva coneguda tela. La malaltia, el dolor, la misèria, el pas del temps, deformen les formes belles”.

Torres Monsó coincideix amb Maillol i Pla en anar contra el naturalisme, però la pregunta obriria el camí de la “deformació” com a “perfeccionament”, la base d’una actitud i evolució creativa vers l’existència humana, que utilitza com a binomi clau unir construcció amb destrucció. La força que construeix i destrueix quan ell erosiona les formes, com aquells palets erosionats i trencats que Maillol recollia en la riera de Banyuls: “sempre en portava algun a la mà i les butxaques plenes” (J. Pla).

Amb els palets “que li deformaven les butxaques” és on “hi trobà elements de la naturalesa que l’acostaren a formes de l’art. (...) en els palets arrossegats, friccionats per l’aigua i els obstacles, hi trobà formes d’una naturalitat prodigiosa, formes que acariciava constantment i que considerava com una prefiguració de les que l’escultor tractà de fixar en el fang del taller” (J. Pla).

Creació intel·lectual

Una doble acotació a llapis i tinta de Torres Monsó sobre el llibre de Maillol: “No modela, per altra banda, del natural. Mai. La seva creació és purament intel·lectual”.

Dins *Vida de Manolo*, Pla recull el que succeeix quan Maillol s’apodera del tema: “ (...) llavors la figura és un tros de vida i en ella es veuen resolts prodigiosament els més grans problemes intel·lectuals”.

Maillol i Torres Monsó s’enfronten a la seva època, al naturalisme i als dictats educatius d’un context que contamina. Pla recull sobre Maillol la resistència contra la fossilització, “contra el deixar-se tancar en la vitrina d’un museu”, una frase que es pot aplicar a l’evolució de Torres Monsó.